

OM VÄGGÖHYRAN OCH DESS
BEKÄMPANDE.

Av Med. Dr GEORG ENGSTRAND.
Bostadsinspektör.

VÄGGOHYRAN BÖR BEKÄMPAS LIKA ENERGISKT SOM EN SMITTOSAM SJUKDOM.

Renlighet och tillsyn viktiga medel i kampen.

Av Bostadsinspektören i Stockholm med. dr *Georg Engstrand.*

Som bostadsinspektör i Stockholm har jag kommit i tillfälle att se ohyrans härjningar på ganska nära håll och även tyvärr fått bevittna dess kraftiga tendens till spridning under det sista decenniet. Detta är fallet icke blott i Stockholm utan även i landets övriga delar, framförallt i de större samhällena, såsom rapporteras till medicinalstyrelsen från landets tjänsteläkare. För att komma till rätta med denna olägenhet, som man utan tvekan kan beteckna som en hälsofråga, fordras kamp på liv och död, bokstavligen talat, och den enskilde medborgaren måste sätta in all sin kraft och sitt intresse i striden, om fienden skall kunna slås tillbaka. I allt krig fordras emellertid helst en ingående kännedom om de fientliga stridskrafterna, och jag skall därför först ge en kortare överblick över väggohyrans natur och levnadssätt.

Väggohyran förorsakas som bekant av vägglusen, vars vetenskapliga benämning är *Cimex lectularius* L. Den hör till den stora ordningen skinnbaggar inom insekternas klass. Hur olika de skilda familjerna och arterna inom denna ordning än äro, vad beträffar djurens storlek, form och levnadssätt, i ett mycket viktigt hänseende överensstämna de dock med varandra, nämligen i mundelarnas byggnad. Dessa äro nämligen konstruerade så, att de kunna genomborra huden på djur eller människor och ävenledes växternas ytterbeklädnad. Genom sina rörliga stiek-

eller sugborst tränga de således med lätthet igenom vävnaden på en växt eller huden på en människa eller ett djur, därvid åstadkommande en liten sårkanal, genom vilken flytande näring, växtsaft eller blod uppsuges, varvid samtidigt parasitens saliv genom såröppningen pressas in i vävnaden, vilket, vad vägglusen beträffar, hos många personer och särskilt hos barn framkallar en inflammatorisk process i hud och underhud. (Se bild. 8 o. 9.)

Vägglusens kropp är platt, fullvuxen cirka 5—6 mm. lång, till formen oval. (Se bild. 1 o. 2.) Ytan är finhårig, till färgen gulbrun till mörkbrun, allt efter åldern. Färgen är för övrigt betingad av att vägglusen lever av blod från människor och i brist härav från varmblodiga djur. Flygvingar saknas, men vägglusen är mycket kvick och rörlig och kilar obehindrat uppför lodräta väggar; fötterna äro nämligen försedda med små klor. Vägglushonan lägger på lämpligt, undan gömt ställe sina avlånga, vitt pärlemorglänsande, ungefär millimeterlånga ägg, som i ena ändan äro försedda med ett lock (se bild 3). En hona anses kunna lägga 200—300 ägg under sin livstid, och äggläggningen kan ske under vilken tid på året som helst, blott temperaturförhållandena äro lämpliga. Det största antalet ägg, nämligen 5—6 om dagen, lägger honan vid + 22—26° C. Äggkläckningen och larvens vidare utveckling står ävenledes i intimt samband med temperaturen. Vid + 14—18° äga dessa processer rum

efter 15—30 dagar, men vid + 35—37° efter blott 5—6 dagar. Härigenom förstår man, huru en lämplig temperatur, som just är tillfinnandes i våra moderna värmeledningsvåningar, i hög grad bidrager till den kraftiga förökning av ohyran, som under de senare åren förmärks.*

Den unga vägglusen är i början vitaktig, men blir sedan, så snart den sugit blod, gulbrun. Den ömsar skinn fem gånger, och före varje hudömsning måste den ha haft tillfälle att suga nytt blod. Det förtjänar härvid att framhållas, att vägglusen förutom människor, som i första hand angripas, även vänder sig mot kattor, hundar, råttor, kaniner, duvor, svalor, höns och andra varmblodiga djur. Man har även ansett att vägglusen kan livnära sig på annat än blod, då den ju ofta påträffas vid god vigör i lägenheter, som längre tid stått obebodda. Förklaringen härtill ligger i det förhållandet att vägglusen vid lämplig temperatur har en enastående förmåga att nedsätta sina egna livsfunktioner, varigenom den kan uthärda en långvarig svält. Men desto glupskare är den, då den påträffar sitt offer och någon annan föda än blod nöjer den sig icke med. En omständighet, som kraftigt bidrager till parasiternas massökning, ligger i vägglushonans förmåga att efter kopulationen i ett särskilt litet organ under månader förvara sädeskropparna, som sedermera komma till användning för äggbefruktningen. Därigenom förklaras, att en enda vägglushona, som inkommer i en förut ohyresfri bostad och i densamma finner lämpliga livsbedingungen, kan ge upphov till en svår nedlusning av bostaden.

Vägglusen är en människoparasit och finnes överallt på jorden, där människor

* År 1915 voro i Stockholm blott 10,8 % av alla lägenheter försedda med centralvärmeledning, år 1930 hade siffran stigit till 46,8 %.

bo. I Europa är den känd sedan äldsta historiska tid. Vägglusen förstår att på ett mäterligt sätt finna gömställen överallt i vår bostad, och den kan också med sin platta kropp lätt tränga in i sprickor och springor. Som regel anträffas den ej å kalla och fuktiga ställen. Vanligast förekommer den i sovrummen, framförallt i springor, i sängarnas fogar även i sådana av järn, vidare bakom tavlor och andra möbler, bakom tavellister, dörrfoder, golvsocklar, väggpanel, utefter elektriska ledningar, inuti elektriska kontakter, i sömmarna på säng- och gångkläder, gardiner och portierer m. m. (se bild. 4—7). Här har den sina bon och äggkläckningsställen, som bl. a. utmärkas av en betydande nedsmutsning genom ekskrementer, ägg och skalrester efter hudömsningen. I väggar och dylikt anträffas vägglössens boplatser tämligen ytligt. De vilja ej ha för lång väg efter föda. Vägglössen sprida, då de inom en bostad förekomma i större antal, en synnerligen vidrig och obehaglig lukt, som härrör sig från djurens utsöndringsorgan, de s. k. stinkkörtlarna. Vägglusen är ett nattdjur. Först på natten vågar den sig fram ur sitt gömställe och boplatser och går på jakt efter den sovande människan. Den anses därvid ledas av de sovandes utdunstningar. När vägglusen stillat sin blodtörst, drager den sig tillbaka till sitt gömställe lika oförmärkt som den kommit.

Vägglusen och dess ägg äro mycket motståndskraftiga mot temperaturväxlingar. Som ovan anmärkts ligger dess bästa temperatur (temp. optimum) vid + 25°. Vid + 35—37° äro livsfunktionerna drivna till sin högsta potens, men redan vid en temperatur på + 40—45° dö såväl fullvuxna vägglöss som ägg och larver. Mot köld däremot har vägglusen en mycket stark motståndskraft. Efter att under en längre tid, flera veckor, ha utsatts för en temperatur på — 10—18° återvinner

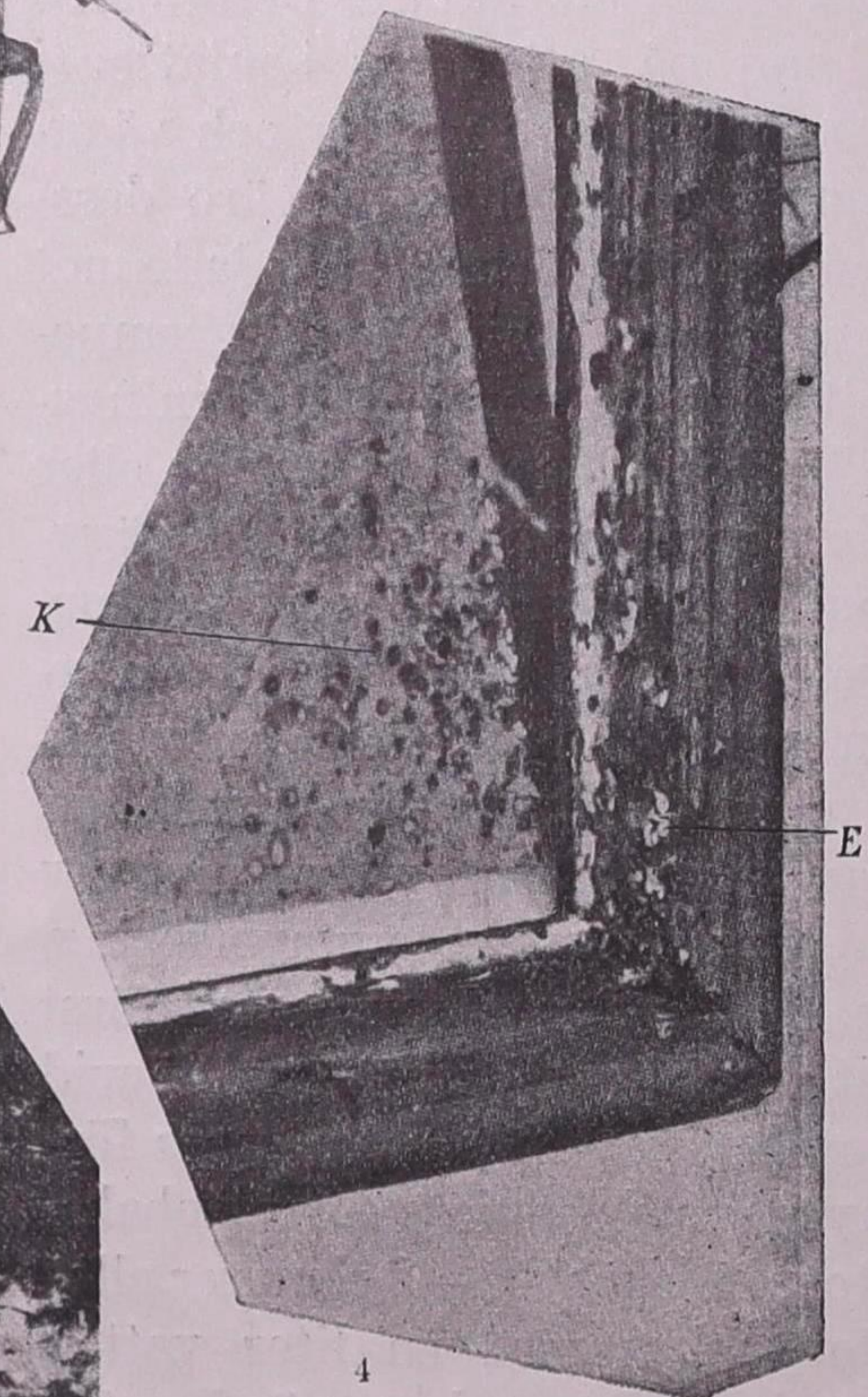
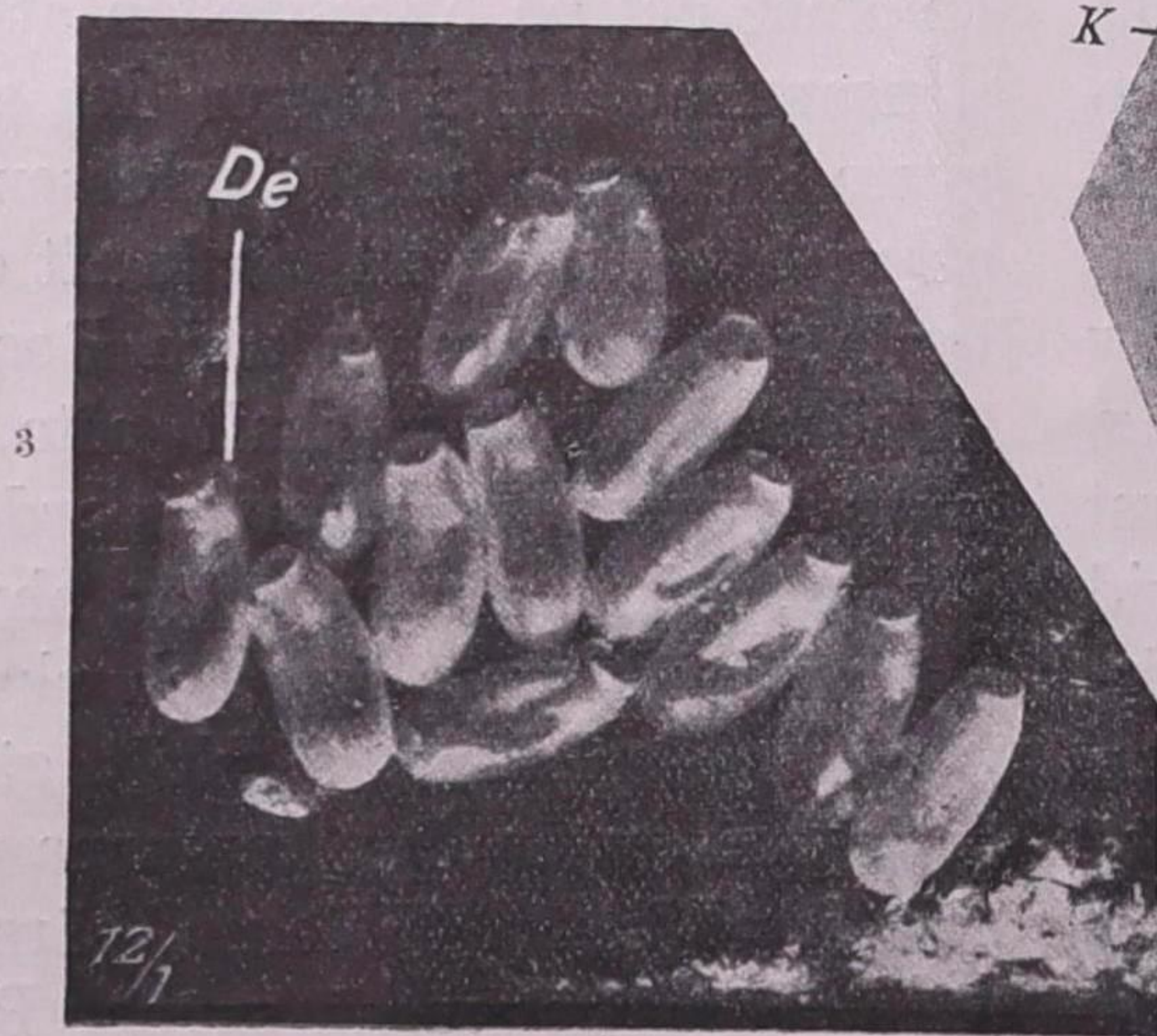
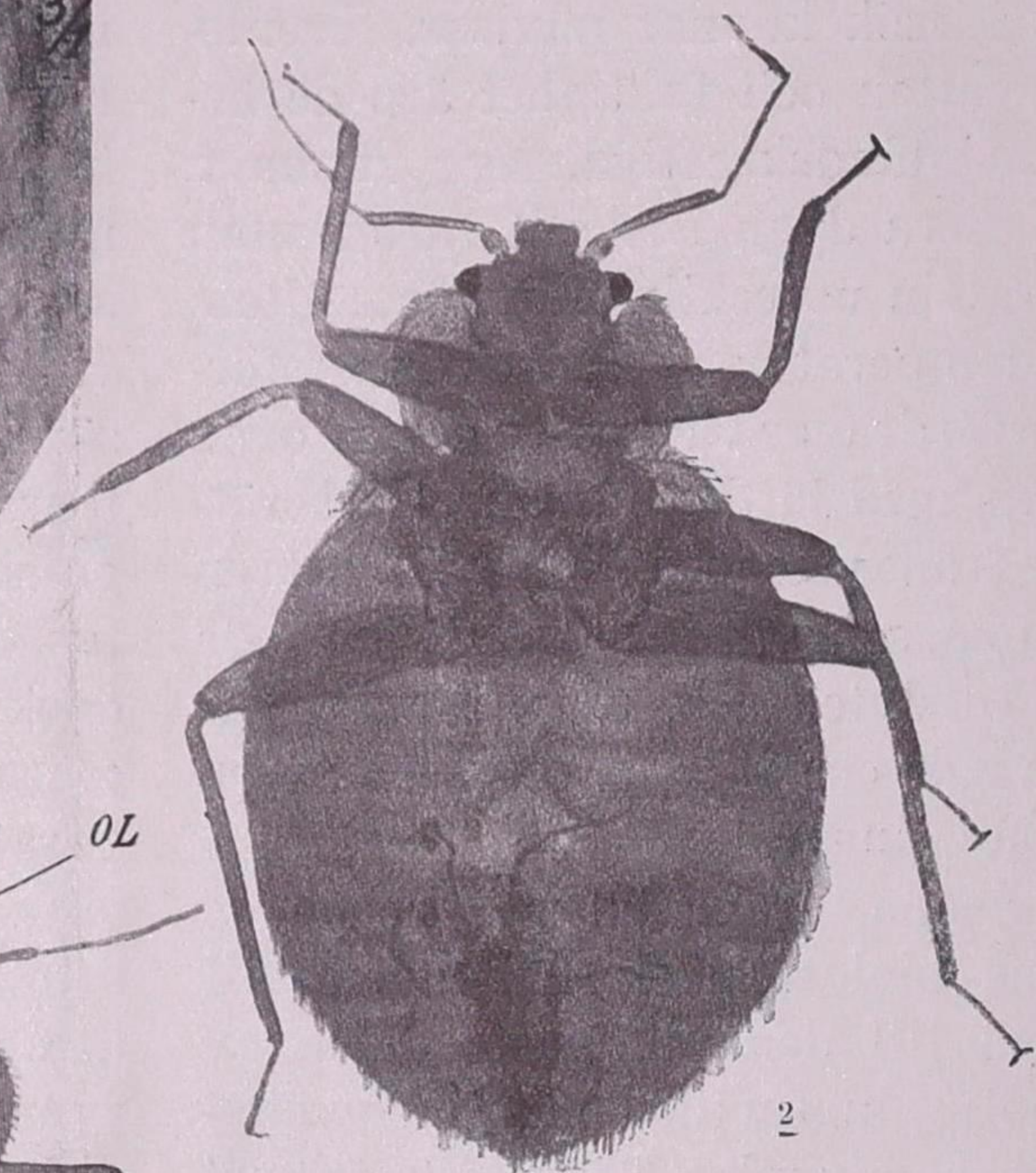
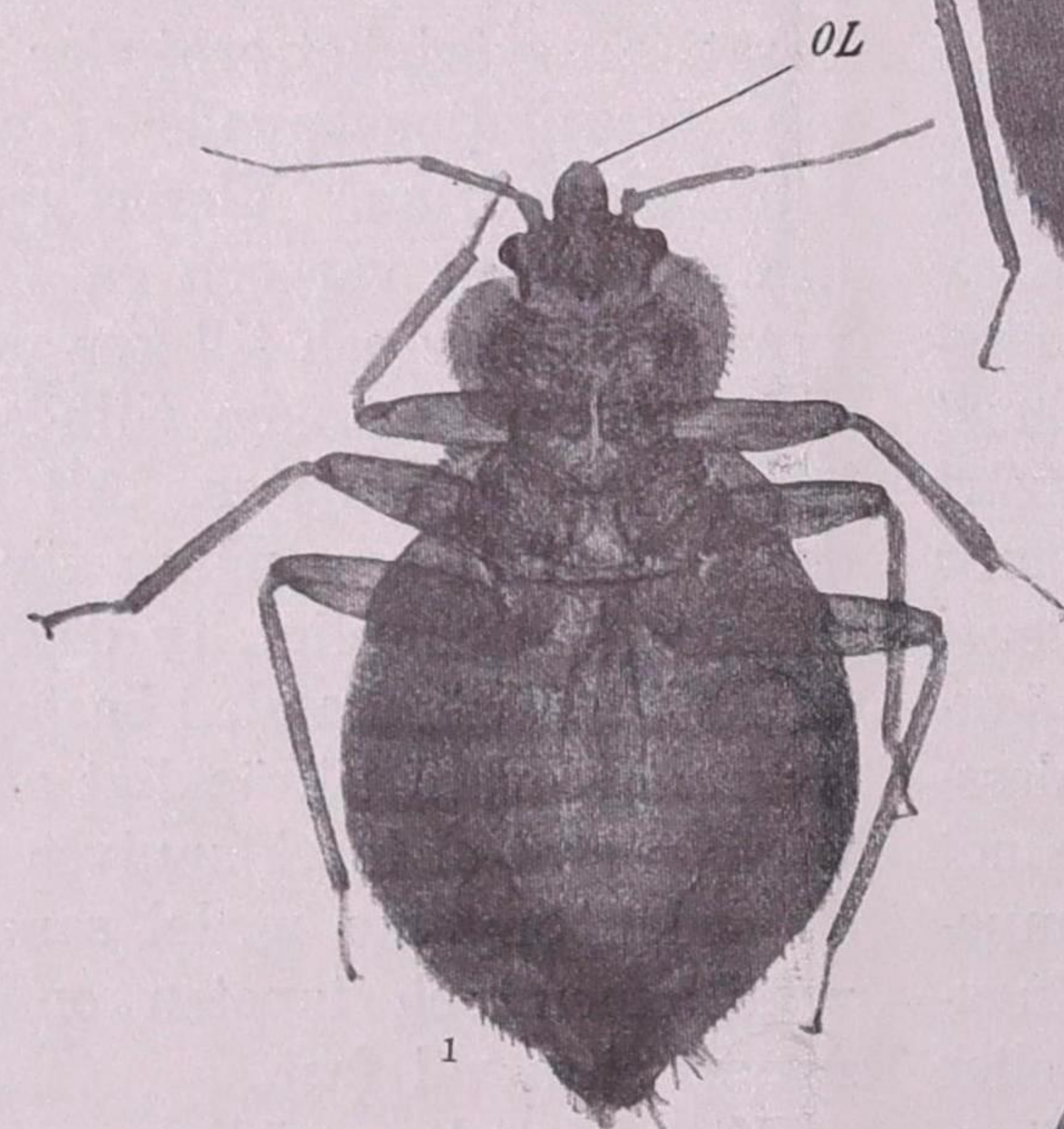
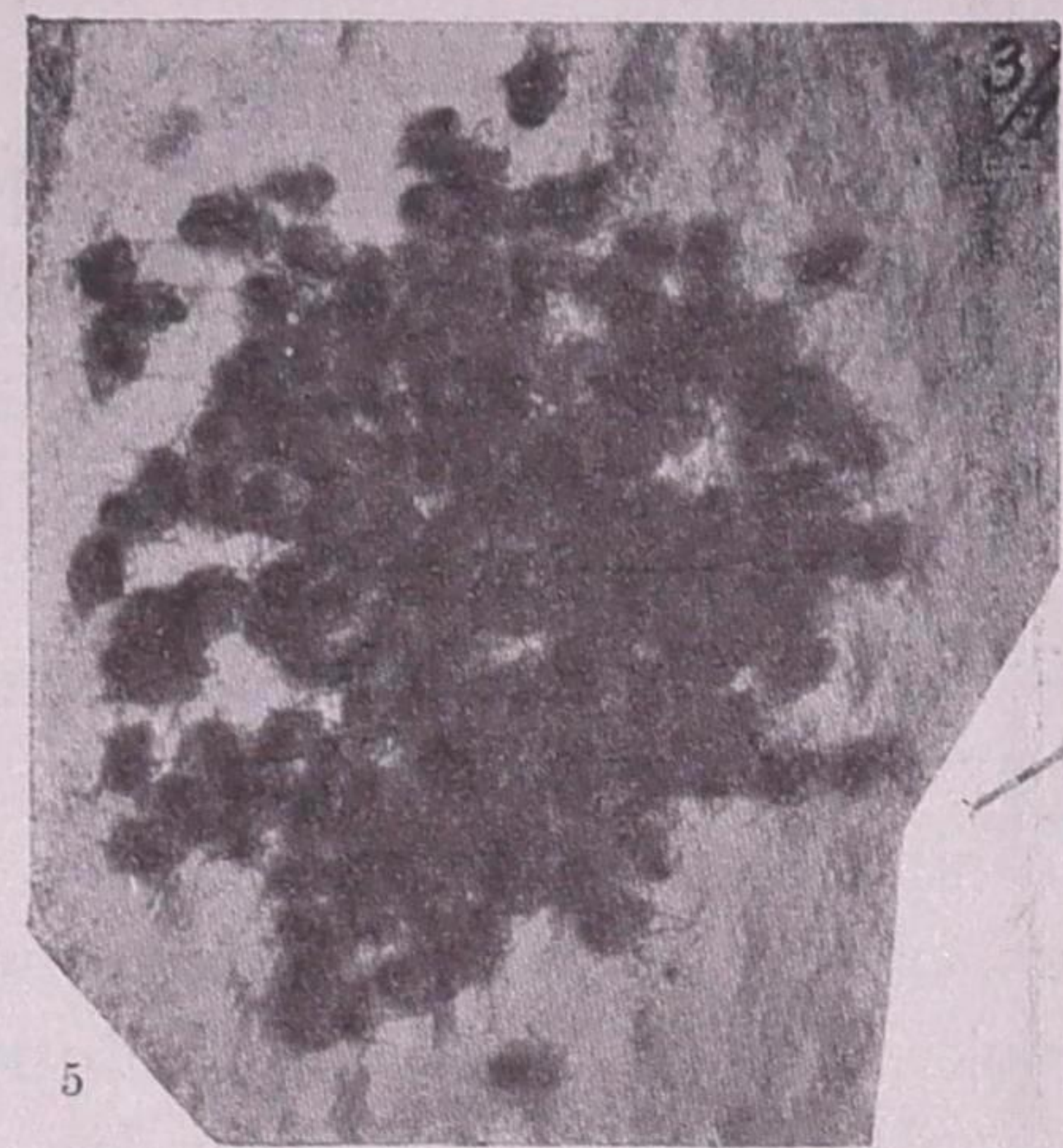
vägglusen sin vigör och livlighet efter ett par timmars upptining, såsom av vetenskapliga försök kunnat påvisas. Ävenledes mot vatten och fuktighet äro de betydligt motståndskraftiga. Ägg kunna t. ex. ligga flera dygn i iskallt vatten utan att förlora sin utvecklingsförmåga. Utom vidriga temperatur- och fuktighetsförhållanden fördrager vägglusen såsom ovan framhållits med lätthet hunger. Så berättas det från vetenskapligt håll, att en vägglushona, som var inspärrad utan föda i en väl tillsluten ask, efter 6 mån. var vid god vigör och t. o. m. omgiven av en skara avkomlingar.

Efter denna framställning angående vägglusens biologiska förhållanden vill jag övergå till den viktigaste delen av denna upplysningsartikel, nämligen väggohyrans bekämpande. Först och främst måste man tillstå, att det är mycket svårt att bli kvitt dessa inkräktare. Detta beror i första hand på, att deras boplatser i springor och sprickor i möbler och väggar äro ganska oåtkomliga. De äro dessutom såsom ovan anförts väl härdade mot köld och hunger och vid lämplig temperatur besitta de en oerhörd förökningförmåga. En bostad, som har trasiga eller lösa tapeter, sprickor och spikhål i väggar eller puts, erbjuder därför helt naturligt mycket lämpliga boplatser för vägglössen. En grundlig reparation med lossbrytning och rengöring av tavellister, golvsocklar, dörrfoder, ev. putsning av väggarna, limstrykning, nytapetsering, målning o. s. v. är i en sådan bostad först och främst av nöden. Klistret kan därvid försättas med något medel, som anses förhindra ohyrans utbredning, t. ex. tobaksolja eller tobaksdekot (1—2 cigarrer eller tobaksflätor kokas med en liter vatten under 15 min., silas och användes till klistrets beredning).

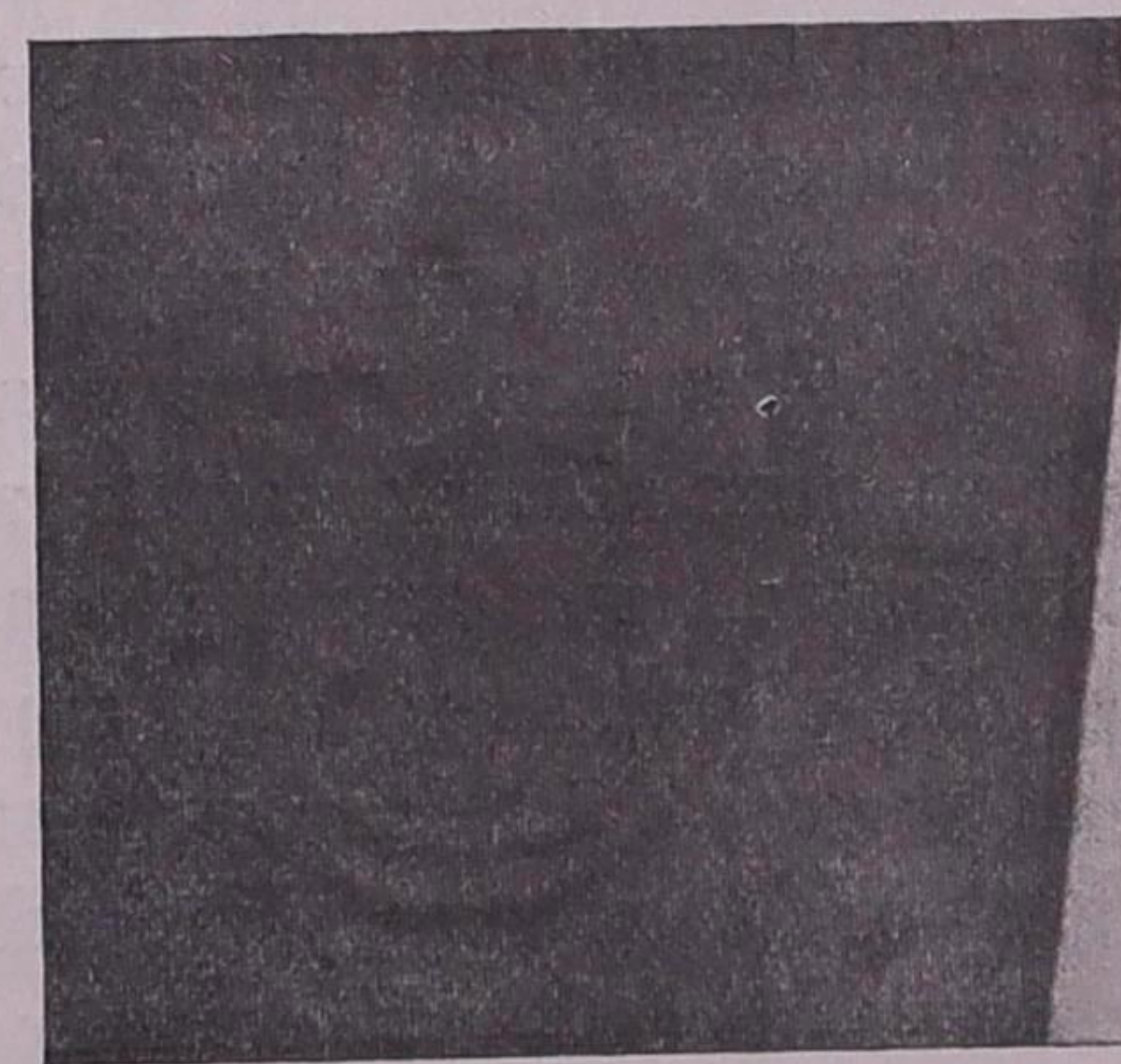
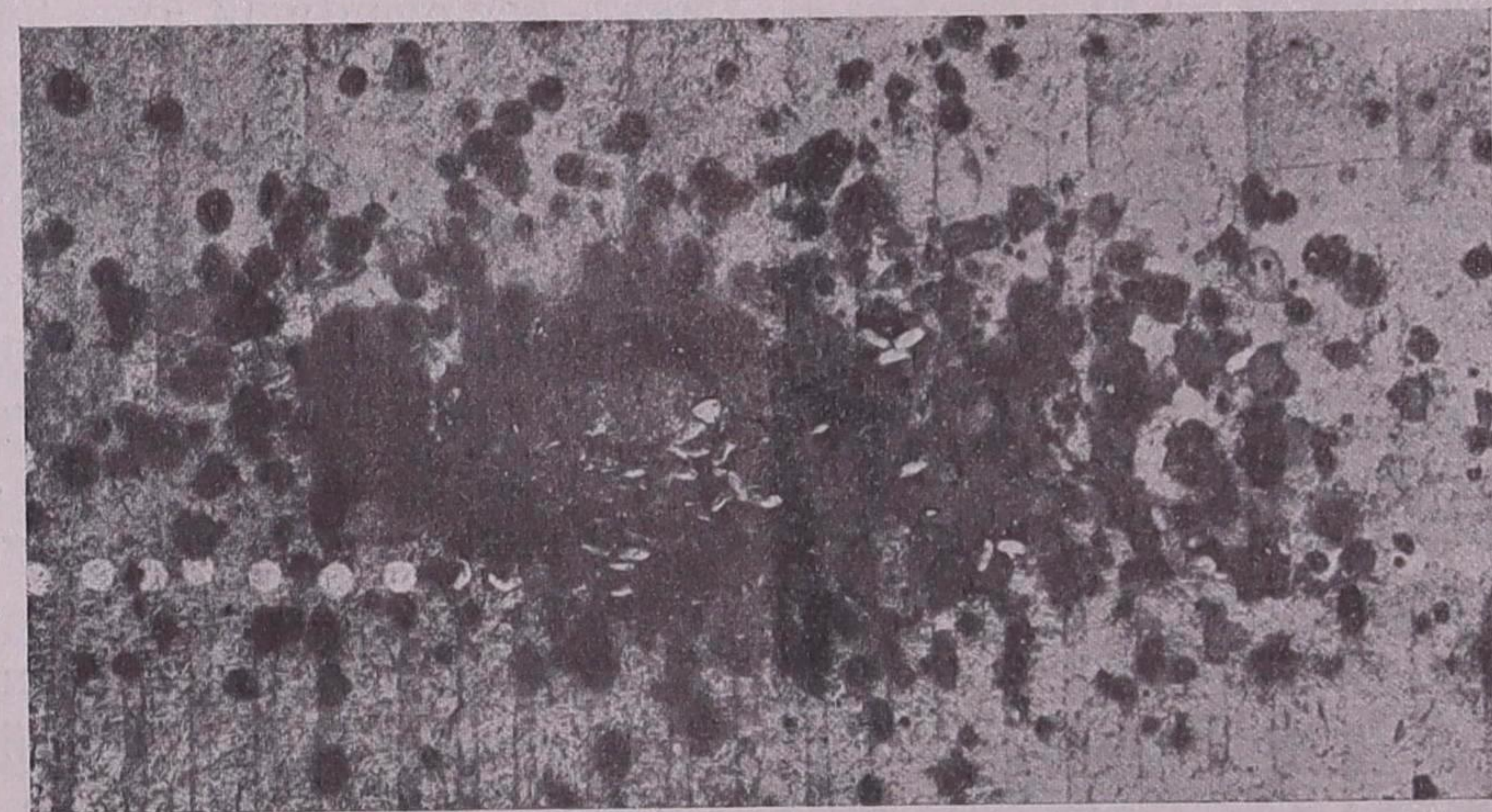
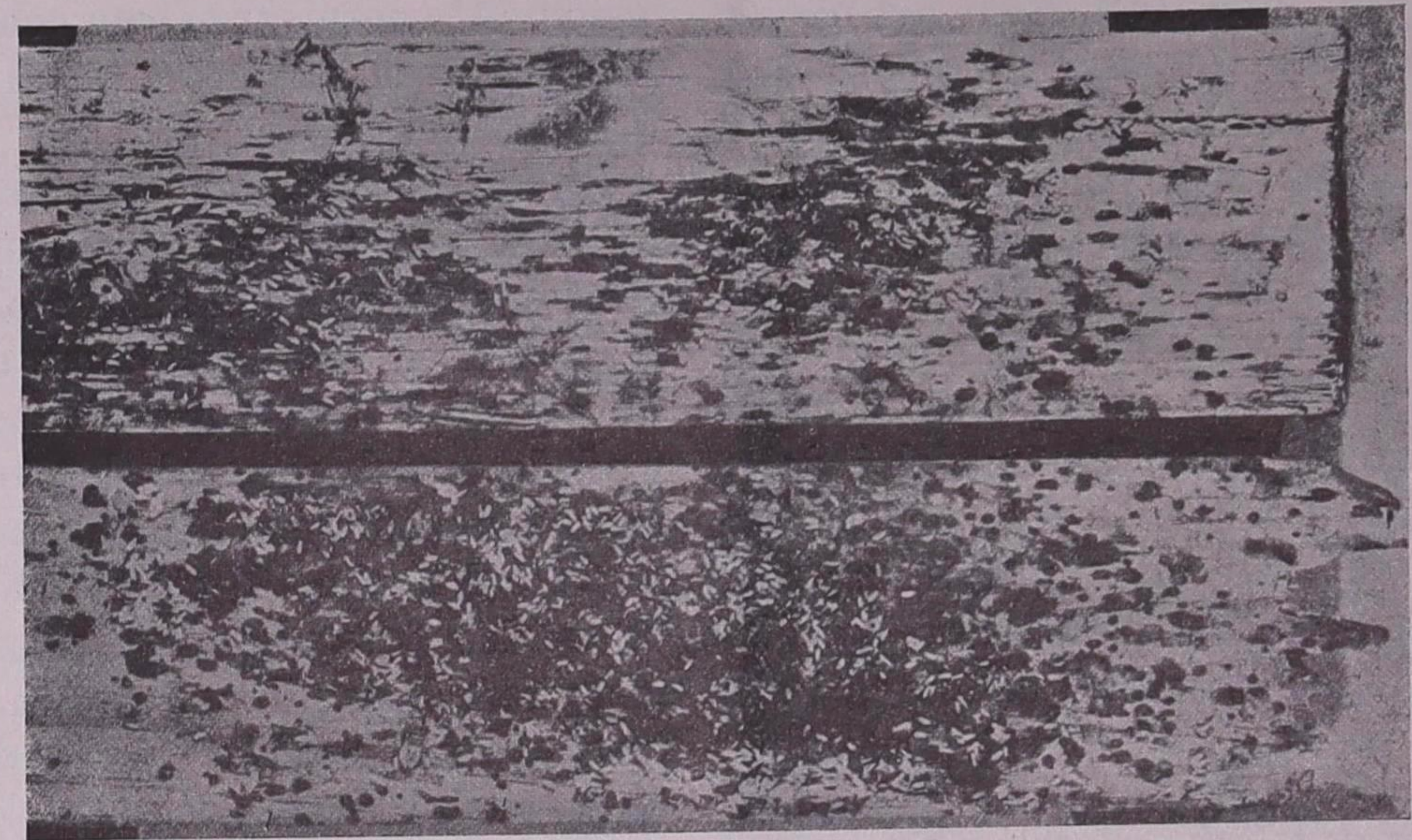
Som känt är sprider sig väggohyran lätt från granne till granne i synnerhet

i våra moderna fastigheter på grund av de goda förbindelsevägar som ofta finnas mellan lägenheterna, dels vid de s. k. tätlisterna mellan golv och golvsockel vid inerväggar, dels på de ställen, där värmeledningsrör och andra ledningar passera genom murar och bjälklag. Dessa vägar äro mycket svåra att täppa till, då särskilt värmelednings- och varmvattensrör ömsevis utvidga och sammandraga sig allt efter temperaturen av det vatten, som cirkulerar i ledningen. Man kan dock försöka med hårt stoppad asbest, glasull, tjärdrev eller andra specialpreparat. En svårighet erbjuder utan tvivel våra ventilationskanaler i bostadsrummen och badrum. Visserligen skola de dragas separat var och en från sitt utrymme, men av och till kan dock förbindelse mellan desamma tillhörande olika lägenheter konstateras. Att klistra för dessa ventiler, som några för sed hava, anser jag ej lämpligt, ty därigenom blir en dålig luft härskande i bostaden. Oftast brukar det vara tillräckligt att innanför ventilen strö ut insektpulver eller något av nedan angivna medel samt tillse att ventilramen och tapeten omkring densamma sitta väl fast.

Efter bostadens nödiga reparation ankommer det på hyresgästen att väl sköta densamma. Häri ligger det allra viktigaste i kampen mot vägglössen och, utan att vi här insätta all vår kraft och energi, torde striden vara fruktlös. Bostaden med tillhörande bohag skall ofta, minst en gång i veckan, underkastas ordentlig rengöring. Alla märken efter ohyra såsom ekskrementfläckar, ägg och skal skrapas bort med en kniv, särskilt gäller detta baksidan av tavlor, kanterna på socklar och tavellister. Möblerna, särskilt sängarna, böra noggrant synas. Påträffade, levande väglöss skola genast dödas. Det är lämpligt att vid denna rengöring med något medel försöka komma vägglössen

1 hane (OL överläpp); 2 hona; 3 ägg (De äggets lock); 4 hörn på en tavelram med exkrementer (K) och ägg (E) av vägglusen; 5 väggluskoloni på ett stycke papper. Efter Hase. Bilderna ur Brehms "Djurens liv".

6 del av en med vägglöss infekterad trästång; 7 stycke av tapet med vägglussexkrementer och tomma äggskal; 8 märken efter nyss gjorda vägglusstyg; 9 desamma efter 28 minuters förlopp. Efter Hase. Bilderna ur Brehms "Djurens liv".

och deras bon inpå livet. Som jag nämnt hava de en stor förmåga att gömma sig i fogar och springor, men hålla sig dock ytligt i väggen. Man bör därför med en spruta med stark spets spruta in något lämpligt medel på dessa ställen framförallt bakom tavellister, dörrfoder och golvsocklar, tätlistor, där spår efter vägglöss förmärkas. Lämpliga medel i detta avseende äro terpentin, fotogen, bensin (obs. dock eldfaran) eller instrykning med carbolineum. En hel stab andra specialpreparat finnas i handeln och hava i allmänhet ävenledes god effekt. Det viktigaste är emellertid själva den mekaniska rengöringen och att vägglösen bliva oroad i sina bon. På en plats, där de ordentligt hållas efter, trivas de ej.

Har nu en dylik strid från den enskildes sida något att betyda? Den frågan kan jag på grund av praktisk erfarenhet besvara med ett obetingat ja. Vid besiktningar, som gjorts i fastigheter, där ohyran haft en våldsam utbredning, har jag dock iakttagit en hel del smålägenheter, som varit praktiskt taget fria från ohyra, trots att det vimlat av densamma i grannlägenheterna runt omkring. Varpå beror nu detta? Svaret kan endast bli ett: stor renlighet. Man ser genast vid inträdet i en sådan lägenhet, att hygien, den enskildes såväl som hemmets, står på ett högre plan än hos de omkringboende. Bortsett från de hem, där sjukdom och nöd gjort sitt inträde, finns här i Stockholm dock många hem, som ej skötas så som de borde. I detta sammanhang vill jag erinra om den svåra plåga som loppor, kläd- och huvudlöss utgjorde för mänskligheten av alla stånd under gångna tider och huruledes dessa inkräktare numera så gott som alldeles fördrivits eller åtminstone kunna hållas borta tack vare att den personliga hygien numera står på ett annat plan än fordomtima. Det är därför att hoppas, att

genom ett energiskt arbete och hygienens höjande även vägglusen skall kunna effektivt bekämpas.

En bostad, som är i hög grad infekterad med väggohyra står på en lägre hygienisk standard och alstrar ofta hos hyresgästen en viss liknöjdhet, då han anser sig stå inför ett tröstlöst problem, att med de medel, som stå den enskilde till buds, kunna komma till rätta med ohyran. Detta leder ofta till ett helt försummande av den personliga hygien och hemmets rengöring. Trots att den enskildes insats i striden måste vara av dominerande betydelse, räcka dock hans krafter och resurser ej alltid till. Effektivare medel måste tillgripas och stöd från fastighetsägare och eventuellt även hälsovårdsmyndighet måste sökas. När flera lägenheter inom samma fastighet äro angripna, torde det vara skäl i att underkasta hela huset desinfektion med något rökningsmedel. Sedan gammalt har svavel eller preparat, vari svavel som huvudbeståndsdel ingår, varit använda och detta med en viss framgång. Dock angriper svavlet lätt metaller och ömtåliga färger. Under kriget kom cyanvätebehandlingen i ropet, framförallt vid avlusning av kläder och lägerbaracker. Cyanvätemetoden har sedan vunnit allt mera terräng, då den visat sig vara det allra kraftigaste medlet för ohyrans bekämpande. Detta beror naturligtvis i första hand på cyanvätegasens giftighet för vägglösen och deras ägg, men även på dess stora förmåga att tränga in i alla springor och sprickor i lägenhet och bohag, där vägglösen hava sina bon. Dess stora nackdel är dess ytterst stora giftighet för människor, djur och även växter. Cyanvätebehandlingen är därför omgärdad av ett stort antal lagbestämmelser och ingen får använda sig av denna metod, utan att innehava av medicinalstyrelsen utfärdat tillståndsbrev. Sådant

brev kan ej erhållas utan att den sökande under en längre tid arbetat som biträde hos någon cyanvätedesinfektör, visat sig pålitlig och för övrigt genom intyg från sakkunnig person visat sig innehava goda teoretiska och praktiska kunskaper på området. Dessa cyanvätedesinfektörer hava ett svårt och nervpåfrestande arbete och allt det stöd, allmänheten kan lämna dem genom att hörsamma deras tillsägelser, tjänar till, vad vi alla böra sträva efter, nämligen lössplågans utrotande. Vid behandling med cyanväte eller annat medel eller rökning med svavel av en lägenhet fordras, att densamma utrymmes av människor och djur vanligen på ett par dygn. Grannlägenheterna måste likaledes ställas till disposition för utvädring av eventuellt dit inträngande gas. En hel del obehag förorsakas därigenom de närboende. Detta får man försöka taga med ro i tanke, att det obehag jag lider gagnar en god sak: vägglössens död.

Ett gott samarbete mellan hyresgäst och hyresvärd är av största betydelse i denna fråga. Hyresgästen bör, så snart han märker ohyra i lägenheten, anmäla detta till sin värd. Denne skall å sin sida vara hyresgästen behjälplig med råd och dåd, eventuellt tillkalla sakkunnig från hälsovårdsnämnden för att redan från första början på det mest effektiva sätt bekämpa fienden. Uraktlåtes detta kan en mindre infektionshärd snart bli övermäktig och infektera hela fastigheten. Ofta går f. n. striden lös, ej mot lössen, men väl hyresgäst och värd emellan med ett onyttigt ordbyte om vem som dragit dit lössen. I de flesta fall är det omöjligt att bevisa vem, lägenheten d. v. s. det skick, i vilket fastighetsägaren uthyr densamma eller hyresgästen, som bär skulden. Hyresvärderna skall även ha rätt att, då så

han anser nödigt, inspektera fastighetens lägenheter för att i tid kunna upptäcka en vägglössinfektion.

Till sist skall jag med några ord beröra vägglössens hälsofarlighet. Väl känt är ju det förhållandet, att vägglösen i hög grad störa vår nattsömn genom att de suga vårt blod och ju tunnare hud offren hava, desto mer eftersökta synes de vara av vägglösen. Vägglussticket framkallar såsom jag förut framhållit, en inflammatorisk process, understundom åtföljd av ett kliande utslag. Känsligheten för ohyrans stick är dock hos olika personer olika och sannolikt bli va vissa personer immuna d. v. s. oemottagliga i reaktionshänseende mot djurens bett. Den reaktion, som själva sticket förorsakar, är dock, bortsett från den sömnlöshet den kan förorsaka, av underordnad betydelse i jämförelse med den fara, människorna äro utsatta för genom att vägglusen kan överföra smittosam sjukdom från individ till individ. Så anser man att grundad anledning finnes för antagandet, att såväl återfallsfeber som pest kunna överföras genom vägglusen, då båda dessa sjukdomars smittämne kan hålla sig vid liv under lång tid i vägglusens kropp och där tilltaga i giftighet. Även vid lungdot, kräfta, hudsjukdomar m. m. finnas möjligheter för smittoämnet överförande genom vägglöss, ehuru det ej ännu kunnat exakt vetenskapligt bevisas.

Således icke blott från renlighetssynpunkt utan även på grund av vägglössens hälsofarlighet är det var och en medborgares plikt att bekämpa dessa på alla sätt och även samhället bör härvidlag stå stödjande vid den enskildes sida och vidtaga åtgärder i samma syfte, som då det gäller bekämpande av de smittosamma sjukdomarna.

